

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне
значення результатів дисертації Тарапати Єлизавети Володимирівни
«Методика формування граматичної компетентності майбутніх учителів
української мови і літератури засобами експресивного синтаксису»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота Тарапати Єлизавети Володимирівни є цікавим і змістовним дослідженням, актуальним у контексті становлення нової освітньої парадигми, яка ґрунтується на компетентісно орієнтованому навчанні, характеризується перерозподілом акцентів освітньої діяльності на необхідності формування в майбутніх учителів української мови і літератури граматичної компетентності засобами експресивного синтаксису. Досліджувана проблема є одним із пріоритетних завдань мовної освіти, оскільки перехід вищої школи на стандарти європейської освіти вочевидь актуалізує проблему формування нової генерації фахівців, зокрема сфери освіти, готових до успішного виконання професійних завдань, забезпечення міжособистісного спілкування, спроможних адекватно реагувати на соціальні, економічні, політичні виклики, прогнозувати ризики, критично осмислювати будь-яку інформацію, інтерпретувати й оприлюднювати її. Стратегічні положення законодавчої й нормативної бази МОН України (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Стандарт вищої освіти України: спеціальність 011 Середня освіта: перший (бакалаврський) освітньої програми: 035 Філологія, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти) зорієнтовують наукову спільноту й освітян-практиків на розроблення продуктивних підходів, програм, навчально-методичного супроводу для підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, здатних виконувати професійну місію в нестандартних умовах, готових до постійного саморозвитку, самореалізації й самовдосконалення.

Відтак **актуальність рецензованої роботи** викликає жодного сумніву і визначається можливістю впровадження методики формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису в масову практику та відсутністю спеціального теоретико-експериментального дослідження з означеної проблеми.

Зв'язок роботи з науковою темою кафедри/факультету.

Дослідження здійснено відповідно до наукової теми кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва «Динаміка мовної ситуації в місті Києві: соціолінгвістичний, лінгвокультурологічний, прагматичний, лінгводидактичний аспекти» (державний реєстраційний номер: 0123U102433, 2023 – 2028 рр.), а також кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Інноваційність розвитку вищої

педагогічної освіти у міждисциплінарному вимірі» (державний реєстраційний номер: 0121U000123, 2021 – 2026 рр.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробленні методики формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури засобами експресивного синтаксису.

Відповідно до мети визначено завдання:

1. Дослідити тенденції розвитку методики навчання граматики в закладах освіти;
2. Проаналізувати й уточнити змістове наповнення понять дослідження;
3. Обґрунтувати психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури засобами експресивного синтаксису;
4. Визначити критерії та показники рівнів сформованості граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури засобами експресивного синтаксису;
5. Розробити методику формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури засобами експресивного синтаксису й експериментально перевірити її ефективність.

Об'єктом дослідження визначено процес навчання граматики української мови майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – підходи, принципи, методи, прийоми та засоби формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Проаналізовано ступінь розробленості досліджуваної проблеми в лінгвістичній, психолінгвістичній, педагогічній, методичній літературі та практиці формування граматичної компетентності учителів української мови і літератури. Уточнено зміст базового поняття дослідження, зокрема: *«граматична компетентність учителів української мови і літератури»*, яке схарактеризовано як комплексну здатність, складниками якої є системні знання морфологічного та синтаксичного рівнів мови; володіння граматичними поняттями та засобами вираження граматичних категорій; уміння й навички коректного та комунікативно доцільного застосування граматичних засобів у мовній діяльності для подолання когнітивно-комунікативних труднощів; практичний досвід використання граматичних форм в усному й письмовому мовленні; усвідомлення значущості граматики в професійній та особистісній самореалізації.

Обґрунтовано психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису. Визначено критерії, показники, рівні сформованості граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису. Розроблено методику формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису, ефективність якої підтверджено експериментально.

Належна обґрунтованість та вірогідність основних положень, сформульованих у дисертації Тарапати Є.В., забезпечена належною

методологічною базою й не викликають заперечень. Системний аналіз досліджуваного матеріалу й реалізацію визначених у роботі завдань оптимально здійснено на основі таких **методів дослідження**:

-теоретичні – аналіз і синтез філософської, лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з обраної проблеми для визначення поняттєво-категорійного апарату й обґрунтування теоретико-методичних засад дослідження; аналіз змісту навчально-методичного забезпечення освітнього процесу майбутніх учителів української мови та літератури; розроблення методики формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури засобами експресивного синтаксису;

-емпіричні – спостереження за освітнім процесом, анкетування, тестування, інтерв'ювання викладачів й студентів, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), під час якого перевірялася ефективність розробленої методики формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури на засадах текстоцентричного підходу;

-методи математичної статистики – для опрацювання отриманих експериментальних даних та встановлення статистичної значущості результатів дослідження, їх якісно-кількісного аналізу.

Експериментальна база дослідження. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (акт №134-н від 24.11.2025), Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (акт № 146/04 від 21.10.2025 р.), Волинський національний університет імені Лесі Українки (акт № 03 24/03/3504 від 06.11.2025 р.), Гданський університет (22.01.2024), Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, Маріупольський державний університет.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що: *вперше досліджено* становлення та розвиток методики навчання граматики у закладах освіти засобами експресивного синтаксису; *обґрунтовано* психолого-педагогічні та лінгводидактичні засади формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису; *проаналізовано й уточнено* змістове наповнення понять «граматична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури»; «експресивний синтаксис у формуванні граматичної компетентності вчителя-філолога», «навчальний текст як засіб реалізації експресивно-синтаксичного потенціалу мови»; *запропоновано* систему вправ і завдань для формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису; *визначено* критерії, показники рівнів сформованості граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури; *розроблено* методику формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису; *подальшого розвитку* набули положення про оптимізацію лінгводидактичних стратегій формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання синтаксису.

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості використання основних положень дослідження в освітньому процесі вищої школи,

під час розроблення програм навчальних дисциплін мовознавчого циклу, підручників, методичних посібників, у практичній роботі викладачів закладів вищої освіти.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні теоретичні і практичні положення дисертації висвітлено на науково-практичних та науково-методичних конференціях:

міжнародних: II Міжнародна науково-практична онлайн-конференція молодих учених та здобувачів вищої освіти «Мови та літератури у крос-культурній перспективі» (27-28 листопада 2024 року, м. Київ тема доповіді «Експресивний синтаксис як засіб розвитку граматичної компетентності майбутніх учителів української мови»); III Міжнародна науково-практична онлайн-конференція студентів і молодих науковців «Україністика: нові імена в науці» (7-8 травня 2024 року, м. Дніпро – Люблін, тема доповіді «Варіативність конструкцій експресивного синтаксису в українській мові»); V Міжнародна наукова онлайн конференція «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: реалії вищої освіти у контексті викликів сьогодення» (20 листопада 2024 року, м. Київ, тема доповіді «Роль проєктної діяльності у формуванні граматичної компетентності майбутніх учителів української мови»); Міжнародна наукова конференція «Університетська автономія у розвитку демократичних цінностей у вищій освіті: досвід країн ЄС для України» (16 квітня 2025 року м. Київ тема доповіді «Фінансова автономія європейських університетів: взаємозв'язок державного фінансування та можливостей автономного управління коштами»);

всеукраїнських та міжрегіональних:

XXV науково-практична конференція викладачів Маріупольського державного університету «Актуальні проблеми науки та освіти» (10 лютого 2023 року, м. Київ, тема доповіді «Тенденції розвитку методики навчання граматики в закладах освіти»); XVI Всеукраїнська наукова конференція студентів та молодих науковців «НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ» (11 травня 2023 року, м. Умань, тема доповіді «Теоретичні засади формування граматичної компетенції майбутніх учителів української мови та літератури »); Всеукраїнська науково-практична конференція «МОВА І ВІЙНА» (17–18 травня 2023 року, м. Черкаси, тема доповіді «Прагматичні вияви парцелятив експресивного синтаксису в сучасному політичному дискурсі (на матеріалі промов президента В. Зеленського)»; VIII Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Актуальні проблеми літературознавства і мовознавства» (30 листопада 2023 року, м. Київ, тема доповіді «Експресивний синтаксис в системі синтаксичних одиниць»); I Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі» (26 жовтня 2023 року, м. Київ, тема доповіді «Виразальні можливості експресивного синтаксису в сучасній українській літературній мові»); XVII Всеукраїнська наукова конференція студентів та молодих науковців «НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ» (30 квітня 2024 року, м. Умань, тема доповіді «Роль експресивного синтаксису у формуванні граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури »); XXVI науково-практична конференція викладачів Маріупольського державного університету «Актуальні проблеми науки та освіти» (22 лютого 2024 року, м. Київ, тема доповіді

«Педагогічний потенціал експресивного синтаксису: вплив на розвиток мовної компетенції учнів»); II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі» (24 жовтня 2024 року, м. Київ, тема доповіді «Ігрові та цифрові технології у процесі навчання експресивного синтаксису майбутніх вчителів української мови»); Всеукраїнська наукова онлайн-конференція з міжнародною участю «Моделі мовного простору України і Європи» (14 листопада 2024 року, м. Київ, тема доповіді «Ігрові технології для формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури засобами експресивного синтаксису»).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 12 (дванадцятьох) одноосібних наукових працях, із яких 5 публікації – одноосібно в наукових виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України; 7 публікації, у яких додатково відображено результати дисертації.

Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Тарапата, Є. В. (2023). Методики навчання граматики в закладах освіти в контексті дистанційного навчання. *Інноваційна педагогіка*, 57(2), 145–150. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.2.29>
2. Тарапата, Є. В. (2024). Ігрові технології для формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури засобами експресивного синтаксису. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 80(2), 294–298. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/80-2-44>
3. Тарапата, Є. В. (2024). Формування граматичної компетенції майбутніх учителів української мови на засадах дослідницького підходу. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 102, 87–91. DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.18>
4. Тарапата, Є. В. (2024). Комунікативний підхід до формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. *Інноваційна педагогіка*, 70(2), 112–117. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.23>
5. Тарапата, Є. В. (2025). Інтеграція експресивного синтаксису в методи навчання граматики української мови для майбутніх учителів-словесників: теоретичні основи та практичні підходи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: педагогічні науки*, 57(1), 104–109. DOI <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-1-57-104-109>

Публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації

6. Тарапата, Є. В. (2023). Тенденції розвитку методики навчання граматики в закладах освіти. В М. В. Трофименко (Ред.), *Актуальні проблеми науки та*

освіти: збірник матеріалів XXV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ (10 лютого 2023 року, м. Київ) (с. 267–269). МДУ.

7. Тарапата, Є. В. (2023). Теоретичні засади формування граматичної компетенції майбутніх учителів української мови і літератури. В О. І. Безлюдний (Ред.), *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ: зб. матеріалів XVI Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 11 травня 2023 р.)* (с. 339–341). Візаві.

8. Тарапата, Є. В. (2024). Роль експресивного синтаксису у формуванні граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. В О. І. Безлюдний (Ред.), *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ: зб. матеріалів XVII Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 30 квітня 2024 р.)* (с. 213–215). Візаві.

9. Тарапата, Є. В. (2024). Педагогічний потенціал експресивного синтаксису: вплив на розвиток мовної компетенції учнів. В М. В. Трофименко (Ред.), *Актуальні проблеми науки та освіти: збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ (22 лютого 2024 року, м. Київ)* (с. 282–284). МДУ.

10. Тарапата, Є. В. (2024). Варіативність конструкцій експресивного синтаксису в українській мові. *Україністика: нові імена в науці: матеріали III Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції студентів і молодих науковців (Дніпро – Люблін, 7-8 травня 2024 року)* (с. 100–102). Горлівський інститут іноземних мов; ГПМ.

11. Тарапата, Є. В. (2024). Ігрові та цифрові технології у процесі навчання експресивного синтаксису майбутніх вчителів української мови. В Ю. О. Демидова & І. В. Мельничук (Ред.), *Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі: зб. матер. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Київ, 24 жовтня 2024 р.)* (с. 337–340). МДУ.

12. Тарапата, Є. В. (2024). Експресивний синтаксис як засіб розвитку граматичної компетентності майбутніх учителів української мови. *Мови та літератури у крос-культурній перспективі: II Міжнародна науково-практична онлайн-конференція молодих учених та здобувачів вищої освіти (27-28 листопада 2024 року, м. Київ)* (с. 106–108).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації наукові результати отримано автором самостійно.

Структура та обсяг дисертації. Робота містить анотацію, список публікацій, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи 308 сторінок друкованого тексту, з яких 252 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел подано 274 найменувань (із них 16 – англійською мовою).

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає сучасним нормам наукового стилю.

Дотримання здобувачем академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлено наукові результати дисертації. На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їх експертної оцінки встановлено, що дисертація і

наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачкою у тексті дисертації свої наукові праці без покликання на ці праці були попередньо опубліковані задля висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації.

Відповідність змісту дисертації галузі знань та спеціальності. Зміст дисертації відповідає з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Рішення.

1. Дисертація Тарапати Єлизавети Володимирівни «Методика формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023.

2. Дисертація Тарапати Єлизавети Володимирівни та наукові публікації, у яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

3. Тарапата Єлизавета Володимирівна на високому рівні оволоділа методологією наукової та педагогічної діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувачка вільно володіє матеріалом.

4. Рекомендувати дисертацію Тарапати Єлизавети Володимирівни «Методика формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури засобами експресивного синтаксису», до публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження Є.В.Тарапатій ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Голова:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови
Факультету української філології
культури і мистецтва

Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Станіслав КАРАМАН